
LARIOS, Agustí G. (2023). *La Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona (1902-1973). Un gresol d'intel·lectuals*, PUB, Barcelona, 383 p.

La tesi doctoral presentada per Garcia Larios el 2017 cal situar-la, com especifica el seu autor, dins la història cultural (p. 17). L'enfocament del sòlid treball *La Facultat de Filosofia i Lletres [...]* exposa, en termes metodològics clars, com cal procedir per confegir una història que emmarqui vida cultural interna i condicionaments de context. No es tracta, doncs, d'enumerar un conjunt d'enfocaments metodològics desvinculats del marc institucional estudiat. Ni tampoc d'aïllar-ne la historicitat en què emergeixen i es desenvolupen. El model aplicat per l'autor és contrari a l'ús de variables isolades. La sistemàtica elaboració de Larios té ben present el lligam entre 'vida interna', institucional, i ambient polític 'extern'. No és casual, doncs, que el subtítol del treball, «gresol d'intel·lectuals», sigui el que n'expliqui la lògica interna. Quins avenços i retrocessos visqué la Facultat de Lletres en aquest sentit?

El volum parteix de l'*hiperreglamentat* (p. 50) ordenament jurídic espanyol amb voluntat d'orientació napoleònica. Com mostra la recerca,

l'intent del govern isabelí no era altre que l'establiment d'un model d'universitat vinculat al projecte de construcció d'un estat nacional.

La llei Moyano (1857) esmentada a la tesi és un exemple ben destacat de voluntat assimilista —no tan sols per part de les institucions— d'una governació centralista. L'ensenyament mitjà n'explicità ben bé la voluntat de substitució cultural-bilingüista. Es tractava, però, d'un model obsolet davant una formació social que havia endegat un procés de revolució industrial i necessitava coneixements adaptats en aquesta realitat de transformació social i cultural. Catalunya no podia acceptar un model napoleònic, si no volia limitar la potencialitat científica aplicada a un nou context de desenvolupament en auge. El país necessitava quadres d'intel·lectuals-professionals.

Amb tot, la tendència acadèmica vuitcentista —la implementació de models educatius gairebé del tot aliens a la realitat sociològica del país— no s'explicava tan sols des de l'oficialisme jurídic. La tradició paral·lela formativa —l'anomenat 'capital humà'— anava constituint una 'universitat informal' —el primer gresol intel·lectual alternatiu— que actuava en termes reals com a referent intel·lectual per abastir les mancances tècniques i culturals del Principat del vuit-cents.

La universitat isabelina i restauracionista no era altra cosa que la representació del 'país oficial' (espanyol) que res no tenia a veure amb el 'país real' (català). La primera aportació de la tesi és remarcar el condicionament ideològic i polític de la Universitat de Barcelona i la seva Facultat de Lletres.

La segona qüestió a destacar del treball de Garcia Larios és la funció conscienciadora dels dos congressos universitaris catalans (1903 i 1918) pel que feia a l'existència d'un corrent d'inquietuds intel·lectuals favorable a l'assoliment de la catalanització i l'autonomia universitàries —el segon «gresol intel·lectual». Ambdues convocatòries —produïdes paral·lelament als limitats moviments reformistes universitaris espanyols— explicitaven un fil nacionalitzador exercit al marge de la vida universitària formal, i, sobretot, endegaven la institucionalització d'un model educatiu autònom —Estudis Universitaris Catalans—, quatre anys després legitimat per l'Institut d'Estudis Catalans. Sense aquest ambient renovador es produïren situacions desiguals. D'una banda, l'assoliment de les seccions de Filosofia i d'Història (1910) i, de l'altra, la posterior vindicació frustrada de la primera autonomia universitària, *non nata*, en el marc de la reivindicació sense

resultats del primer Estatut d'Autonomia de 1919. Amb tot, la base civil catalanitzadora hi era posada. Era un fet explicitat a la Facultat de Lletres a través de la incorporació d'un grup de professors adscrits a la renovació de la cultura catalana sense el compromís dels quals no hauria estat possible l'aprovació de l'Autonomia universitària de 1933. Dins d'aquest quadre, però, resta saber per què la Mancomunitat es mantingué al marge del debat autonomista universitari del moment (p. 99). Un motiu podria ser el fet que la institució pràctica endegués estudis universitaris propis per a obrers com a alternativa al model de la universitat existent?

Tal com remarca amb claredat l'autor de la tesi, l'etapa del director militar primoriverista representà una conjuntura d'involució científica i corporativa, encara que en algunes ocasions (l'existència d'escletxes, per mínimes que fossin) la vida universitària comptà amb excepcions. En fou un exemple el suport implícit del degà de la Facultat de Filosofia i Lletres vers alumnes que altrament podrien haver estat objecte de sanció acadèmica (com aporta l'informe deganal de 1927 a favor de l'arqueòleg Josep de Calassanç Serra Ràfols).

No hi ha dubte, doncs, que després dels set anys del pronunciament de Primo de Rivera, l'Autonomia

universitària —contestada per 41 catedràtics (cal remarcar la signatura d'Esteve Terrades)— s'insertà en una etapa facultativa amb voluntat de modernitat. L'organització dels seminaris, que agrupaven els alumnes per especialització i línies de recerca, i la creixent organització de cursos d'extensió universitària adreçats a treballadors i a agrupacions d'interessats eren dos pols que enriquiren intel·lectualment i dinamitzaren la vida acadèmica. Aquesta situació explica que la Facultat, i el conjunt de la Universitat Autònoma de Barcelona, establís relació amb espais associatius com els ateneus (CADCI), l'Ateneu Enciclopèdic Popular i l'Ateneu Polytechnicum.

La tercera aportació del treball, amb el context definit pel professor Josep M. Bellido (p. 263-264), situa la repressió francofalangista —amb la influència de la cultura nacionalsocialista als anys quaranta— i l'organització de la vida universitària (p. 227-241), explicitada en la jerarquització del professorat i els plans d'estudi. Enmig d'aquesta situació d'ostracisme es produí la lenta *obertura* universitària a partir de l'actuació del ministre d'Educació democristià Ruiz-Giménez.

La conjuntura de desclosa dels anys cinquanta permet comprendre la confluència entre l'impuls cultural

universitari republicà, l'etapa de mobilització i la creativitat dels estudiants nascuts a la postguerra. Possibilita —malgrat contextos autònoms— establir línies de correspondència entre el mestratge de professors que havien estat deixebles de referents intel·lectuals dels anys vint i trenta —i que actuaven de ponts d'enllaç envers l'ambient de preguerra— i sectors d'estudiants nascuts a la postguerra.

Precisament, alguns d'aquests professors endegaren entre els anys cinquanta i seixanta un procés de renovació metodològica complementària —incorporació de nou professorat, constitució de nous departaments (p. 244) i organització de noves càtedres i seminaris (p. 250-251 i 273-279)— a l'activitat duta a terme per la secció històrica de l'Institut d'Estudis Catalans. Aquests professors-pont aconduïren la formació d'un tercer «gresol intel·lectual». Tot plegat permetria de comparar alguns paràmetres (per exemple, intel·lectuals) de la realitat universitària dels anys trenta i dels seixanta.

Algunes actituds de la joventut universitària dels anys seixanta es poden entendre com una conseqüència de l'oberturisme dels anys cinquanta. Alhora, però, la recomposició generacional seixantista abastà una nova organització sindical i fou

afavorida pel funcionament d'enclavaments acadèmics substitutoris on impartien docència professors oposats al règim franquista (p. 279).

Una darrera aportació de Larios és el seguiment de les contradiccions internes de la vida universitària pel que fa als rectors franquistes, l'anàlisi de la situació laboral del professorat no numerari, l'impacte de la base humanista del Pla Maluquer i les conseqüències socials i polítiques de l'augment demogràfic al clos universitari de la Gran Via. Tot plegat es tractava d'una situació —no exempta potser de la necessària dispersió (política) de la població estudiantil— que demanava bastir un nou recinte per a la Facultat de Lletres, en funcionament a partir del curs 1973-1974. El nou espai acadèmic de Pedralbes inaugurava una altra etapa en la trajectòria de la Universitat. Un espai en el qual confluïren dues generacions d'estudiants, la dels anys setanta i la dels anys vuitanta. Aquesta nova etapa —noves actituds ideològiques, emergència de cicles de politització post-franquista i obertura d'un perllongat esperit meritocràtic— demana, però, un altre estudi que permeti d'escatir l'existència, o no, d'un nou «gresol intel·lectual» universitari.

Xavier FERRÉ
Universitat Rovira i Virgili

SABATÉ I CURULL, Flocel (2023). *Assalt militar en un museu a Catalunya en el segle XXI. Anàlisi dels fets en el seu context*. La Bisbal d'Empordà: Sidillà, 127 p.

Aquest és un episodi judicial, avui història contemporània, ben viu i lamentable per la irracionalitat que comporta i les seves molt greus conseqüències. Els fets són eloqüents en una fotografia que mostra el carrer del Museu de Lleida tallat. Sis grans furgonetes ocupant-lo, un gran camió de transport i cotxes patrulla... Era la matinada de l'11 de desembre de 2017. «Vuitanta guàrdies civils, amb uniforme d'assalt i metralleta en mà, van entrar en formació a pas lleuger al Museu de Lleida Diocesà i Comarcal». Amb ritme i dades, així comença el pròleg a l'edició catalana d'un llibre petit, que no és el mateix que un petit llibre, de combat que ho explica.

Flocel Sabaté (Igalada, 1962), doctorat el 1986 i professor a la Universitat de Lleida des de 1991, és catedràtic d'història medieval i membre numerari de la Secció Històrico-Arqueològica amb una molt extensa i sòlida obra com a bagatge. Ha estat convidat a diverses universitats europees i americanes i aquest currículum —de gran prestigi internacional— és un poc la motivació